

ON SEKİZİNCİ YÜZYILA AİT BİR TIP KİTABI: “KUNŪZ HAYĀTĪ’L-İNSĀN KĀNŪN-İ EṬİBBĀ-İ FEYLESŪFĀN”*

Özet

Tıp, insanlık tarihi açısından önemli bir bilim dalı olarak tarihin derinliklerinden günümüze kadar süregelmiştir. Hastalıklar ve tedavi yolları insanlar için her zaman önemli olmuş ve milletler hastalıklardan kurtulmak için atalarından miras kalmış metot ve yöntemleri kullanmışlardır. Türklerde de tıp, hüküm sürdükleri coğrafyalarda değer verilen bir bilim dalı olmuş ve telif, tercüme yoluyla birçok eser bırakmışlardır. Tarihi metinlerin milletlerin kültür, medeniyet ve dil gibi alanlarından süzülerek geçmişini yansıtması açısından önemi büyük olup bir incelemeye tabi tutmak da önemlidir. Bu tarihî metin kaynaklarından tıp metinleri Uygurlardan başlayarak EAT ve Osmanlı Türkçesiyle Anadolu’da eserler verilmiş kaynaklardır. Ömer bin Sinan el-İznikî tarafından yazılan Kunūz Hayāti’l-İnsān Kānūn-ı Eṭibbā-i Feylesūfān adlı eser de bu kaynaklardan bir tanesi olup eser üzerindeki doktora çalışmamız devam etmektedir. Eser on sekizinci yüzyıla aittir. Eser, söz konusu yüzyılın tıp ilmini günümüze aktarması, döneminin dil özellikleri ve terminolojisini aktarması açısından ve bu alana ilgi duyanlara kaynaklık etmesi bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı eserin

ULUSLARARASI TÜRK
DÜNYASI ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
INTERNATIONAL
JOURNAL OF TURKISH
WORLD STUDIES
CILT 4 / SAYI 4 / EKİM
2021

Sorumlu Yazar
Corresponding Author
Hacı Veli BİŞKİN
Niğde Üniversitesi SBE
Doktora Öğrencisi,
biskin1@hotmail.com

Gönderim Tarihi
Received
18.10.2021

Kabul Tarihi
Accepted
27.10.2021

Atf
BİŞKİN, Hacı Veli
(2021). “On sekizinci
Yüzyıla Ait Bir Tıp
Kitabı: “KUNŪZ
HAYĀTĪ’L-İNSĀN
KĀNŪN-İ EṬİBBĀ-İ
FEYLESŪFĀN”
”, *Uluslararası Türk
Dünyası Araştırmaları
Dergisi*, (4/4), 77-86.

ARAŞTIRMA
MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

* Bu çalışma Niğde Ömer HalisDemir Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde çalışılmakta olan Kunūz Hayāti’l-İnsān Kānūn-ı Eṭibbā-i Feylesūfān adlı doktora tezinden üretilmiştir.

tanıtılması, içeriği, yazarı ve yazarın diğer eserleri hakkında bilgi vermektir. Bu çalışma bir taraftan Türkçe tıp yazmalarının dil özelliklerini ortaya koyup tıp tarihi çalışmalarına katkı sunarken aynı zamanda Türk tıbbının geçmişi ve Türkçenin bu bilim dalındaki kullanımını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Anahtar kelimeler: Kunūz Ḥayāti'l-İnsānī Qānūn-ı Eṭṭibbā-i Feylesūfān, Türk dili, Türkçe tıp yazmaları, Tıp, Ömer bin Sinan el-İznikî.

A MEDICAL BOOK OF THE EIGHTEENTH CENTURY: “KUNŪZ ḤAYĀTĪ'L-İNSĀNĪ QĀNŪN-I EṬİBBĀ-İ FEYLESŪFĀN”

Abstract

Medicine has come from the depths of history to the present day as an important branch of science in terms of human history. Diseases and treatment pathways have always been important to humans. Nations have used methods inherited from their ancestors to get rid of diseases. In Turks, medicine became a valuable science in the geographies in which they ruled, and they left many works through copyright and translation. Historical texts are important for reflecting the history of nations by filtering through areas such as culture, civilization and language, and it is also important to subject them to a review. Medical texts from these historical text sources are also sources given in EAT (old Anatolian Turkish) and Ottoman Turkish and Anatolia starting from the Uighurs. The work written by Omar bin Sinan al-izniki called Kunūz Ḥayāti'l-İnsānī Qānūn-ı Eṭṭibbā-i Feylesūfānis one of these sources and our doctoral study on the work is continuing. The work belongs to the eighteenth century. The work is important in terms of conveying the medical science of the century in question, conveying the language characteristics and terminology of the period. It is also valuable in terms of being a resource for those who are interested in this field. The main purpose of the study is to introduce the work, to provide information about its content, author and other works. This study reveals the language characteristics of Turkish medical writings and contributes to medical history studies. It will also help us to better understand the history of Turkish medicine and the use of Turkish in this field of science.

Keywords: Kunūz Ḥayāti'l-İnsānī Qānūn-ı Eṭṭibbā-i Feylesūfān, Turkish language, Turkish medical manuscripts, Medicine, Omar bin Sinan al-Izniki.

Giriş

İnsanlık için tıp biliminin çok erken dönemlerden itibaren şekillendiği görülmektedir. Doğal olarak insanlar tabiatla yaşamlarını sürdürebilmek için vahşi hayvanların saldırısına uğrarken ortaya çıkan yaralanmaları tedavi amaçlı tıbbî, cerrahî tedavi yolları bulma arayışı içerisinde de girmişlerdir. (Kâhya, 2017:1).

Tıp , “*Bilimden ziyade bilimleşmiş bir sanat, teknik bir disiplin, yani fendir. Hekimin amacı hastasına faydalı olmaktır. Başka bir ifadeyle tıp bir bilim, hekimlik ise sanattır.*”(Bayat,2016; 16) olarak da tanımlanmıştır.

Temelde Türklerde tıp tarihine baktığımızda, “*İslâm Öncesi Orta Asya Türk Tıbbı, İslâmî Dönem (Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı) Türk Tıbbı ve Batıya Yöneliş (Modernleşme) Dönemi Türk Tıbbı* (Bayat, 2016: 236) şeklinde teşekkül ettiğini söyleyebiliriz.

İslâm öncesinde tedaviler Kam (şaman) ve Baksı denilen büyücü hekimler tarafından ve Otacı, Emci ve Atasagun denilen droglarla ve diğer maddi tedavi yöntemleri kullanılmak suretiyle iki yolla yapılmıştır (Türkler 3, 2002: 450).

Yine Türkler, sırasıyla Selçuklu, Beylikler, ve Osmanlılar dönemlerinde tıp alanında telif, tercüme birçok esere imza atmışlardır. Selçuklular döneminde hükümdarlar hakimiyet kurdukları topraklarda bir taraftan darüşşifalar, bakımevleri ve hamamlar yaptırırken diğer taraftan da yanlarında bazı tıpcılara değer vermişlerdir. Türkiye Selçukluları döneminde, “*Hekim Bereket, Ekmeleddin Müeyyed el-Nahçıvânî, Ebû Bekr bin el-Zekî el-Mutatabbib el-Konevî, Gazanfer Tebrizî, Hubeyş bin İbrahim et-Tiflisî, Necmüddün-i Nahçıvânî, Abdullah Sivasî, Ali Sivasî, Tacüddin Bulgarî, Muhezzibiddîn bin Hubel, Feridüddin Muhammed Câcermî, İzzettin ibn Safiyyüdüvle, Rakkalı Rıdvân bin Ali, Resü’laynı Tahiyüddin Ebû Bekir, Erzincanlı Alâüddin*” gibi önemli hekim ve cerrahları görmekteyiz (Bayat, 2016: 272-277). XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ikinci yarısında etkili olan Beylikler döneminde beylerin de teşvikiyle Arapça ve Farsça eserlerin yanında Türkçenin ön plana çıktığını dolayısıyla Türk dilinde eserler ortaya konduğunu görmekteyiz. Yine ilk Türkçe tıp metinlerinin on dördüncü yüzyılda

ortaya konulduğunu görmekteyiz. Bu dönemin önemli hekim ve eserleri olarak “*Tercüme-i Müfredat-ı İbnü'l Baytar (İbnü Baytar); Müntehab-ı Şifâ, Teshîl(Hacı Paşa); Edviye-yi Müfrede (İshak b. Mahmud); Kamilü's- Sınâ-a Tercümesi (Ali b. Abbas); Sultaniyye (Şirvânî); Kitabü'l- Müntehab fî't- Tıb (Abdülvehhâb b. Yusuf ibn Ahmed el Mardânî); Miftahu'n-Nûr ve Hazâinü's- Sürûr (Mü'min bin Mukbil); Bahnâme (Ali b. İshak); Yâdigâr-ı ibn Şerfi (İbn Şerif); eş-Şifâ fî Ahâdisi'l- Mustafâ (Tifaşî); Kitab-ı İlm-i Tıb (Mehmed b. Mahmûd-ı Şirvânî); Mürşid (Mahmûd b. Mahmûd-ı Şirvânî)*” sayabiliriz. (Bayat, 2016: 279-289). Osmanlı Dönemi Türk tıbbına bakıldığında XV. yüzyıldan itibaren İstanbul, önemli bir kültür, bilim ve sanat merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Türkçenin egemenlik alanı Beylikler Dönemine göre biraz daha içe dönerek saray ve divanda varlık bulmuş olup yine bu dönemde, “*Sabucuoğlu Şerafeddin (Akrabâdîn, Cerrahiyetü'l-Hâniye, Mücerrebname), İbrahim b. Abdullah (Alâim-i Cerrâhîn), Ahî Çelebi (Risâle-i Hasâtü'l-Kilye, el-Fevâidü's-Sultaniyye fî'l- Kavâidü't-Tıbbiyye, Risale-i fî't-Tıb, Mesnevî-i fî't-Tıb), Nidâî (Menâfi'ün-nâs,el-Dürrü'l-Manzûm 'Manzûme-i fî't-Tıb', Rebî'u's- Selâme), Şirvanlı Şemsettin İtakî (Teşrih-i Ebdân, Tercüman-ı Kibâle-i Netîcetü't-Tıb), Zeynelâbidin b. Halil (Şifâü'l-Fu'âd li—Hazreti Sultân Murâd), İsâ (Devâu'l-Emrâz), Sâlih b. Nasrullah (Gâyetü'l-Beyân fî Tedbîr-i Bedeni'l- İnsan, Gâyetü'l-İtkân fî Tedbîr-i Bedeni'l- İnsan, Tıbb-ı Cedîdî'l-Kimyâ, Gâye Fî't-Tıb), Hayâtîzâde Mustafa Feyzî (Resâilü'l- Müfîyye fî Emrâzi'l- Müşkile), Nûh (Tercüme-i Akrabâdin Meliku), Şaban Şifâî (Tedbîrü'l-Mevlîd), Kâtibzâde mehmed Refî' (İllet-i Sadriye, Evcâu'l- Mefâsıl, İllet-i mesâne, Padzehr-i Anber, Zafû'l- Bâh, Mevâni'ü'l-Cebel), gevrekzâde Hafız Hasan (Durretü'l-Mensûriyye fî Tercümeti'l-Mansûriyye, Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbîr-i Velâdeti'l- Bikriyye, Mürşidü'l-Libâ fî Tercümeti Spagorya, Zündetü'l- Kühhâliyye fî Teşrihi'l-Basariyye, Mecennetü't-Tâ'ûn ve'l- Vebâ, Risâletü'l-Mûsikiyye Mine'd-Devâi'r- Rûhâniyye, Risâlet-i Nikris, Aslû'l-Usûl Tercümeti Faslû'l-Füsû'l, Düstûru'l- Amel fî Tedbîri's-Sıhha ve'l-İlel, Risâle-i Tıbbiyye, Risâle-i fî Marazi'l-İskorbüt); Ömer Şifâî (Minhacü's- Şifâî fî Tıbbi'l- Kimyâ, Mürşidü'l-Muhtar fî İlmi'l-Esrâr, Cevherü'l- Ferîd fî Tıbbi'l-cedîd,*

ravzatü’n-Necât), Ali Münşî (Bidaâtü’l-Mühtedî, Tercüme-i Akrahâdîn, Cerrahnâme, Kurâdatü’l-Kimyâ, Risâle-i Pâdzehir, Risâle-i Fevâid-i Narcîl-i Bahrî, Tuhfe-i Aliyye, Tercüme-i Zekeriyâ-i Râzî), Abbas Vesîm (Düstûrü’l-Vesîm fî Tıbbi’l-Cedîd ve’l-Kadîm, Vesîletü’l-Metâlîb fî İlmü’t-Terâkîb), Subhizâde Abdülazîz (Kıta’at-ı Nekâve fî Tercümeti Kelimât-i Boerhâve), Şânîzâde Mehmed Atâullah (Mir’âtü’l-Ebdân fî Teşrîhi Azâü’l-İnsan, Usûlü’t-Tabî’a, Miyârü’l-Etîbbâ, Kâmûnü’l-Cerrâhîn, Mizânü’l-Edviye)” gibi hekimler ve eserlerini görmekteyiz (Bişkin, 2017: 53).

Osmanlıdaki yenileşme hareketinde Lale Devri’nin ayrı bir durumu vardır. Bu devirde Batı medeniyeti model alınmış olup sosyal ve kültürel alandaki bu yeniliklerden Osmanlı tıbbı da etkilenmiş ve 1450-1730 Klâsik Osmanlı tıbbı, 1730-1827 arası batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi olarak görülmüştür. XVIII. yüzyıldan itibaren bir taraftan batılı tıpçılardan diğer taraftan da Arapça ve Farsçadan tercüme yapılmıştır (Dinçer, 2016: 185-186). Bu yüzyılın önemli tıpçılarından bir tanesi de Ömer bin Sinan el-İznikî’dir.

Eserin müellifi Ömer bin Sinan el-İznikî üzerine birçok kaynak taranmış¹ ancak taranan kaynaklarda kendisiyle ilgili net

¹ Yazarın hayatı ve eserleri hakkında taranan belli başlı kaynak kitaplar: ADIVAR, Adnan (1970), Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul.; AYDIN Bedizel (1996). 18. Yüzyıla Ait Türkçe "Müfredat" Kitapları ve Türk Tıp Tarihindeki Yeri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni., Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.; AYDIN, Erdem (2006), Dünya ve Türk Tıp Tarihi, Güneş Basımevi, Ankara.; BAYAT, Ali Haydar (2016), *Tıp Tarihi*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 365 s, İstanbul.; ERDEMİR, Demirhan Ayşegül (2014), Tıp Tarihi, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.; GÜZEL, Hasan Celal vd. (2002), *Türkler*, C. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 449-460. ; İHSANOĞLU, Ekmeleddin (2017), *Osmanlı Bilim Mirası- Önemli Âlimler ve Eserler*, YKY, C. II, İstanbul.; KAHYÂ, Esin- ERDEMİR, Demirhan Ayşegül (2000), Osmanlıdan Cumhuriyete Tıp ve Sağlık Kurumları, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.; KAZANCIGİL, Aykut (2000), *Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji*, Ufuk Kitapları, İstanbul.; MEHMET TAHİR BEY (1975), *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yay., C. 3, İstanbul.; ŞEHSUVAROĞLU, Bedii - DEMİRHAN Ayşegül E. - GÜREŞSEVER Gönül Ç. (1984), Türk Tıp Tarihi, Bursa.; ŞEVKİ, Osman (1991), Beş buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi (Sad. İter Uzel), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

bilgilere ulaşılamamıştır. Müellifin Ömer Şifâî ile çağdaş (Mehmet Tahir, 1975: 250), 1704 tarihinde sağ olduğu (İhsanoğlu, 2017: 350) ve XVIII. yüzyıl hekimlerinden birisi olduğunu (Türkler, 2002: 884) görmekteyiz.

Gerek üzerinde doktora çalışması yaptığımız esere gerekse de Mehmet Tahir'in verdiği bilgilere bakarak müellifin "İsan-ı Efrenc vakıf" bir tıpcı olduğunu söylemek mümkündür.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı tıbbını önemli ölçüde etkileyen batılı tıpcı Paracelsus'dur. Avrupa tıbbına bizde karşılık olarak tıbb-ı cedid denmiştir. Avrupa tıbbını Osmanlı hekimlerine aktaranlardan birisi Salih bin Nasrullah olurken daha sonra bu müellifler arasında İznikli Ömer b. Sinan'ı da görmekteyiz (İslâm Ansiklopedisi, 2012: 109; Kazancıgil, 2000: 195).

Eserin Ömer bin Sinan el-İznikî tarafından yazıldığını eserin içinde "*ömer e't-tabîb bin sinân*"(1b/8) şeklinde görmekteyiz:

Eserin yazılış tarihi katalog künyesinde H. XII. asır başları olarak geçmektedir. Eserin, Şehit Ali Paşa 2085, Reşit Efendi 690/4, İstanbul Üniversitesi 7142, Mevlana Müzesi 2817, Çorum 2963/7 numaralı nüshaları olmak üzere beş nüshası daha vardır

Çalışmada, İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7140 numaralı nüsha müellif hattı olarak (Kazancıgil, 2000: 195) düşünülerek esas alınmıştır. Bu nüsha 118 varaktan ve her bir varak da 19 satırdan oluşmaktadır. Eser harekesiz olarak yazılmıştır. Nesih yazı şekliyle yazılmış oldukça temiz ve okunaklıdır. Eserin okunması sırasında herhangi bir kelimedede okuma güçlüğüyle karşılaşıldığında diğer nüshalardan da faydalanılmıştır.

Eserde makale ve fasıllarla terkipler ve yazarın kendince önemli gördüğü başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bu durum eserin okunmasında da korunmuştur. Eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci makalede amelî tıp, tabiat felsefesine ait türlerin ortaya çıkışı ile başlayıp fasıllara ayrılırken ikinci makalede ise Arap, Acem, Rum ve Efrenc tıpcıların kitapların-

dan tecrübe ettiği ve faydalı olduğuna inandığı mürekkep ve müfret devaları bir araya getirmiş ve bunları usareler, iksirler, merhemler, yağlar ve ruhlar gibi madde başları olarak vermiştir. Bu durum eserde de belirtilmiştir:

“iki makāle üzere tertīb étdim **makāletü’l-ülā** tıbbiñ ‘ilmiyyätını beyān eylemek için birkaç fuşūla müştemil eyledik zīrā tāliblere umūr-u ṭabī’iyye bilmek lāzımdır **makāletü’s-sānī** ‘arab ve ‘acem ve rŭm ve efrenc ḥuzzākalarının i’timād étdikleri kütüb-i mu‘teberlerinden güzīde ve mücerreb ve nef‘ine vākıf olduğımız mürekkebatıñ ve müfredatıñ şetātını cem‘ édüp birkaç ebvāba müştemil kılup muḥadderāt-ı ma‘ānīsın libās-ı lisān-ı türkide cilveger ve muḥtāşar kıldım ki mübtedilere āsān tālebelere beyān ola [1b/16-2a/6]”

Eserin birinci bölümü şu başlıklardan oluşmaktadır:

makāletü’l-ülā tālebelere mühim olan umūrı beyān éder [2b/6-7].

ba‘de esbāb-ı emrāzı bilüp aña göre mu‘alece édeler [2b/10].

el-faşlü’l-evvel mizāc beyānındadır [3b/7].

fāşl-ı s̄ānī fī’l-envā‘ü’l-mütevellide mine’l-envā‘ü’l-muḥtelife [5b/18-19].

fāşl-ı s̄ālīş fī keyfiyyet-i tağayyür-i şuveri’l-ecsām [6b/16-17].

Yine eserin ikinci bölümü de şu başlıklar altında verilmiştir:

fāşl-ı fī’l-miyāhāti’l-muḥattirāti [7a/14].

fāşlü’n-fī’l-ervāḥāt [23b/1].

fāşl-ı fī belesānāti’l-efrenceti’l-mücerrebe [30b/14].

fāşl-ı fī edhānāti’l-muḥattarāti’l-mücerrebeti’l-efrenciyye [37a/12-13].

fāşl-ı fī’l-ekāsīrātü’l-efrenciyye [52a/15].

fāşl-ı fī’l-işbāgāt ve’l-elvānāti’l-mu‘tebereti’l-efrenciyyeti’l-müsemmi [58b/6-7].

fāşl-ı fī’l-ḥulāşāti’l-mücerrebeti [64b/2].

fāşl-ı fī’l-ezhārāti’l-muşa‘adati’l-efrenci [79b/13].

fāşl-ı fī’l-mukellesāt ve za‘firānāti’l-ma‘deniyye [84a/12].

fāşl-ı fī’l-mülūḥāti’l-kimyāviyye [89a/11].

fāşl-ı fī’l-cevārişān ve’l-ma‘cūnāti’l-mücerrebeti’l-efrenciyye [94a/6-7].

fāşl-ı fī’l-hubūbāt [100b/7].

fāşl-ı fī’l-sufūfāt [106a/1].

[fāşl-ı] fī’l-merhemāt [110a/8].

faşl-ı fi'z-żımādāt [115a/9].

Eserde fasıllarda ilgili yağlar, zımadlar, merhemler verilirken bunların hangi hastalıklara iyi geldiği ve bu hastalığın tedavisi için hangi bitkilerden oluşan bir ilacın hazırlanması gerektiği verilmektedir:

duhn-ı za'firān-ı ma'denī 'ilāc-ı cāmī' dir envā'-ı emrāzı ishāl ile çıkarır [48a/15-16]

tarīki budur za'firān-ı ma'denī sükker yüz dirhem rūhü's-şarāb kifāye kadar on iki sā'atden şoñra mā'ilü'r-raqabede taqtir edesin isti'māli dört kaçreden sekiz kaçtreye varınca[48a/17-18-19/48b/1]

Eserin içerisinde yine birçok batılı tıpçının adları ve terkipleri verilmektedir. Eserde geçen belli başlı batılı tıpçılar: Anberyūnikūs, Andarūs Libāvyūs, Anṭidūtāryūs, Anṭünūs Gūbiyūs, Bırāklisūs, Buqrāṭis, Ceberṭūs, Cālinūs, Cāni Arṭumānūs, Cevāndāvīgūs, Feyūrāvānetūs, Gūrçitanūs, Gūydākimiķūs, Gūydākmiķā, Gūydūsçimiķūs, Qarūlyūs, Lağūrçitanūs, Liķvidā, Lipaṭrūpūṭriyūs, Mārṭinūrulāndūs, Nīkolevūs, Pūliķarsitūs, Pūliķaristūn, Puṭrūsāliyūs, Senārṭūs, Terūçitūkmiķūs, 'Uvidākimyūs, Vākaryūs.

Ömer İznikî'nin çalışma yapılan eseri dışında Şifa el-Mu'minîn adlı bir eseri daha vardır: Paracelsus'un kimyevî tıbbi ile eski tıbbın karışımı bir tıp kitabı olup kitabın adı eserde geçmemekte ve eser iki mukaddime ile üç makaleden oluşurken makaleler bablara, fasıllara ayrılmıştır (İhsanoğlu, 2017: 351). Eserin tek nüshası olup "İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7083: 359 yaprak, istinsahı müellif tarafından H. 1107 olarak kayıtlıdır.

Sonuç

Geçmiş dönemde değişik alanlarda yazılmış diğer tarihî metinler gibi tıp metinleri de gerek yazıldığı dönemin dil özellikleri gerekse de bu metinlerin içerisinde geçen "bitki, hayvan, organ, ölçü, hastalık adları, ölçü ve diğer sağlık terimleri" ile Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacaktır. Eser bu yönüyle değerlendirildiğinde hem tıp alanının hem botanik biliminin hem de Türkologların ilgisini çekecek ve söz konusu alanlara bir katkı sunacaktır. Çalışmada eserin müellifi, nüshaları, konusu ve içeriği hakkında bilgiler verilmiş olup XVIII. yüzyıl dönemine

ait ve şimdiye kadar üzerinde çalışma yapılmamış olan KunŪz ḤayĀti’l-İnsĀn ḲĀnŪn-ı EṬİbbā-i FeylesŪfĀn adlı eser ilim dünyasına tanıtılmış oldu. Doktora çalışması olarak hazırlanan eser üzerinde değişik açılardan ayrıntılı çalışmalar yapılacaktır.

Kaynakça

- BAYAT, Ali Haydar (2016). *Tıp Tarihi*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.
- BİŞKİN, H. Veli (2018). “Tarihi Tıp Metinleri Üzerine Bibliyografya Denemesi”, *Uluslararası V. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Ekim, Kazakistan, s. 49-56.
- DİNÇER BAHADIR, Şaziye (2016). “18. Yüzyılda Yazılmış Bir Tıp Metni: “Netîcetü’l Fikriyye Fî Tedbîri Velâdeti’l-Bikriyye””, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S. 43, s. 185-194.
- GÜZEL, Hasan Celal vd. (2002). *Türkler*, C. 3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin (2017). *Osmanlı Bilim Mirası- Önemli Âlimler ve Eserler*, C. II, İstanbul: YKY.
- KÂHYA, Esin (2017). *Mustafâ Behçet Efendi ve Türkçe ilk Fizyoloji Kitabı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- KAZANCIGİL, Aykut (2000). *Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji*, İstanbul: Ufuk Kitapları.
- MEHMET TAHİR BEY (1975). *Osmanlı Müellifleri*, C. 3, İstanbul: Meral Yayınları.

